

Про рівень розвитку медичної наукової думки та реалії лікарської допомоги на Слобожанщині у XIX ст.: реалії тогочасного буття

Свинаренко Н.О.

кандидат історичних наук,

доцент кафедри українознавства і мовної підготовки

іноземних громадян Харківського національного

економічного університету ім. С.Кузнеця

м.Харків, Україна

Метою даної роботи є характеристика рівня розвитку медичної наукової думки та короткий опис реалій лікарської допомоги на Слобожанщині у XIX ст.

Аналізуючи досягнення медицини у XIX ст. на Слобожанщині, варто зазначити її стрімкий розвиток. Зокрема, у м. Харкові на початку XIX ст. працювали професор-хірург Павло Шумлянський – фармаколог, родоначальник фахової акушерської допомоги та ад'юнкт Людвіг Ванноті – засновник професійного анатомічного театру та музею [1, С.3]. У 1861 р., за ініціативою професора-хірурга Вільгельма Грубе, було створено Харківське медичне товариство, у склад якого входили 13 професорів Харківського університету та переважна більшість передових лікарів міста [1, С.4]. У 1888 р. за ініціативи професора Грубе створили службу швидкої медичної допомоги, яка діяла на постійній основі. Професор Микола Трінклер багато років працював у Харкові, вивчав переломи кісток, вивихи, оперативні втручання та їх наслідки, а згодом створив приватну клініку, де незможних людей лікували не за фіксовану плату.

За ініціативою викладачів медичного факультету в Харкові з'явилася перша станція швидкої допомоги. Ще в 1895 р. приват-доцент судової медицини Емілій Беллін, котрий починав працювати звичайним земським лікарем у провінції, заснував «Гурток нічних чергувань», яке згодом переформувалося у «Товариство нічних чергувань лікарів у Харкові» [2, С.296]. Інший лікар-терапевт, професор кафедри лікарської діагностики Харківського університету, Петро Шатілов теж

безкоштовно допомагав незаможним мешканцям віддалених від центру районів міста. Тепер його ім'я увічнено у вулиці Шатилівській, і у назві історичного району Шатилівка, де він жив і багато працював [4, С.39].

Медицина наукова думка у Харкові розвивалася не тільки стрімко, а і у різних галузях: фармакологія, швидка медична допомога, акушерська справа, ортопедія, травматологія, психіатрія, офтальмологія. До прикладу, у Харкові є вулиця Гіршмана, названа на честь професора Леонарда Гіршмана, який наприкінці ХІХ ст. заснував у Харкові першу офтальмологічну лікарню, заснував виробництво з виготовлення окулярів та училище для сліпих дітей міста. Згодом, у 1914 р. він отримає звання почесного громадянина Харкова.

Ім'я нобелівського лауреата 1908 р. Іллі Мечникова, теж варто згадати, як уроженця Дворічанщини, який у 1882 р., після захисту магістерської дисертації, у с. Попівка у власній лабораторії, відкрив явище фагоцитозу - основу для запобігання розширення інфекційних хвороб [1, С.5].

Іван Щелков - спочатку викладач Харківського університету, де навчав студентів особливостям фізіології дихання, кровообігу та нервової системи; згодом - ректор Харківського університету (від 1880 - до 1890 р.), від 1890 р. - ректор Варшавського університету [4, С.39]. Прізвища цих видатних харківських лікарів-науковців, по праву ввійшли до скарбниці світової медичної наукової думки, і зараз їх знає кожен студент-медик. Але з кому доступні були такі медичні послуги? Звичайно, ж багаті та владні харків'яни активно користувалися новітніми надбаннями медичної наукової думки того часу, її ефективними досягненнями.

Стосовно ж переважної більшості населення у ХІХ ст. поза Харковом, то про виздоровлення та позбавлення від хвороб тілесних продовжували молитися святому цілителю Пантелеймону, одному з найбільш шанованих у православній церкві. Тобто жили і лікувалися, як у давні часи. У 1864 р. уряд Російської імперії ініціював створення земств, які мали займатися питанням створення земських лікарень та шкіл. Так люди у провінції отримали практично безкоштовний доступ до елементарних послуг професійної медицини. Звичайно

ж, місцеві знахарі, травники, костоправи, повитухи теж не стали відразу безробітними - доречні психологічні навіювання, шепотіння замовлянь від хвороб, людям з нестабільною нервовою системою, очевидно, допомагали, принаймні, тимчасово [3, С.182]. Але при серйозніших порушеннях здоров'я, зрозуміло, що за тодішньої системи лікування, дієво допомогти хворому - умов і можливостей, необхідних ліків, не було. Варто зазначити, що попри значні медичні досягнення, на території практично всіх лікувальних установ Харкова того часу, були православні храми, котрі ніколи не пустували.

Висновок. Таким чином, характеризуючи медицину ХІХ ст. на Харківщині ми можемо спостерігати перехід від масового користування медичними послугами знахарок, костоправів, повитух, травників (і травниць) до спеціалізованих послуг земських лікарів. Велике значення мала реформа 1864 р., яка і призвела до появи земських лікарень та до можливості надавати практично безоплатні медичні послуги населенню у провінції, якому були не доступні досягнення професійної приватної медицини. А щодо наукової медичної думки другої половини ХІХ ст. у Харкові - то варто зазначити, що це був саме той час, де у стінах Харківського університету здобували знання, а у новостворених лікарнях - застосовували свої геніальні ідеї та наукові досягнення видатні медики - І. Мечников, Л.Гіршман, Е. Беллін, П.Шатілов, В. Грубе, П.Шумлянський, М. Трінклер, І. Щелков та ін. Деякі з них згодом, в інших країнах, отримали світове визнання, статки, заслужену славу. Таким чином, медична наукова думка у Харкові до кінця ХІХ ст. почала формуватися на високому рівні, порівняно з попереднім історичним періодом.

Література:

1.Белозьоров І.В., Матвеєнко М.С., Кириченко М.І. Медичний факультет Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна з минулого в майбутнє // *Актуальні проблеми сучасної медицини*. Вип. І, 2018.С.3 - 6.

2.Левченко І.М. Становлення та розвиток Харківського медичного товариства у другій половині XIX - початку XX ст. // *Наукові праці історичного факультету ЗНУ*, 2014, Вип. XXXIX. С.295 - 298.

3.Маслійчук В.Т.Держава та «лікарки» (постання медичної системи в українських землях Російської імперії) XVIII - поч. XIX ст.// Розчаклування недуги. Локальна традиція, “старі” хвороби та “нова” медицина в Україні XVIII-XIX ст. : колективна монографія / за ред. В. Маслійчука та І. Сердюка; Центр історико-антропологічних досліджень ПНПУ ім. В.Г. Короленка. Харків: Олександр Савчук, 2021. С.177 - 208.

4.Нечеглод Л.М. Розвиток медицини у Харкові в XVIII- XIX століттях: історіографічний аспект // *Медсестринство*. Вип.2. 2014. С.38 - 40.